

NASLOV: Što su drugi prošli, to je još malo – SONJA BUDAK

AUTORI: Ines Jančula (Gimnazija A. G. Matoša Đakovo), Mira Racić (OŠ “Vladimir Nazor” Đakovo), Zoran Pintarić (Gimnazija “Fran Galović” Koprivnica), Ida Ljubić (Ugostiteljsko-turističko učilište, Zagreb)

ISHODI: Učenici će moći:

- opisati životni put Sonje Budak za vrijeme Holokausta,
- imenovati uloge pojedinaca (žrtva, počinitelj, promatrač, pomagač) u svjedočanstvu Sonje Budak)
- promišljati o moralnim izborima pojedinaca u teškim povijesnim okolnostima,
- povezati povijesno iskustvo sa suvremenim vrijednostima – empatijom, odgovornošću i građanskom hrabrošću.
- razumjeti važnost osobnog svjedočanstva za očuvanje sjećanja i učenje iz prošlosti.

STAROST UČENIKA: 14-15 godina (osmi razred osnovne škole), 14-16 godina (prvi razred srednje strukovne škole), i 17 - 18 godina (četvrti razred gimnazije)

TRAJANJE: 2 školska sata (90 min)

POTREBNI MATERIJALI I OPREMA: projektor ili pametna ploča, radni listići za učenike s pitanjima u prilogu, izvori u prilogu.

KORIŠTENI IZVORI (svjedočanstva itd.): video svjedočanstvo Sonje Budak:

Original video svjedočanstva: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn44833>

Prilagođeno video svjedočanstvo za upotrebu na nastavi: <https://youtu.be/P751n-C-XYg>

Fotografija (prilog br. 2.): <https://perspectives.ushmm.org/item/photograph-of-jews-cleaning-streets-in-vienna> (pristupljeno 18.10.2025.)

SCENARIJ POUČAVANJA

1) UVOD

U uvodnom dijelu sata učenici ponavljaju kategorije pojedinaca ili skupina koji su svojim odlukama utjecali na događaje u Holokaustu. Ponavljanje ovih kategorija može se provesti pomoću prezentacije, plakata ili papirnatih kartica sa definicijama.

Prilog 1. – Definicije ili objašnjenja kategorija pojedinaca ili skupina koji su svojim odlukama utjecali na događaje u Holokaustu

Promatrači: države i pojedinci koji su bili svjesni nacističkih zločina i odlučili su da ne interveniraju, unatoč posjedovanju slobode djelovanja, što potencijalno pojačava odlučnost počinitelja da poćine svoje zloćine.

Suradnici: ne-njemački režimi i osobe koje su surađivale s nacistima i aktivno podržavale njihovu politiku i provodile akcije pod nacističkim naredbama i na vlastitu inicijativu.

Počinitelji: pojedinci koji su planirali, organizirali, aktivno promicali i/ili provodili djela progona i ubojstva.

Osobe koje su pružale otpor: pojedinci ili skupine koji su se aktivno suprotstavili nacističkim politikama i programima putem različitih sredstava.

Spasitelji/pomagači: pojedinci koji su pomagali žrtvama nacista na razne načine u namjeri da im spase život. Spasitelje Židova koji su im pomagali bez sebičnih razloga često se naziva "Pravednici (među narodima)", naslovom koji im je dodijelio Yad Vashem, izraelski Muzej i memorijal holokausta temeljem analize svjedočanstava i dokumenata koji potvrđuju da je spašavanje provedeno u altruističke svrhe, a ne radi osobne koristi.

Žrtve: pojedinci koje su ubili nacisti ili njihovi suradnici, ili oni koji su pretrpjeli velike gubitke zbog progona.

Nakon ponavljanja ovih pojmova, nastavnik/ica objašnjava učenicima kako ove kategorije nisu nepromjenjive i kako se ponekad mogu preklapati. Nadalje, nastavnik/ica će projicirati fotografiju iz razdoblja Holokausta i zamoliti učenike da na fotografiji identificiraju kategorije pojedinaca ili skupina i opišu njihove uloge, kao i da identificiraju kategorije koje nedostaju na prikazanoj fotografiji.

Prilog br. 2. Fotografija iz razdoblja Holokausta (počinitelji, žrtve, promatrači)

Izvor: <https://perspectives.ushmm.org/item/photograph-of-jews-cleaning-streets-in-vienna> (pristupljeno 18.10.2025.)

2) GLAVNE AKTIVNOSTI POUČAVANJA

SREDIŠNJI DIO:

Nastavnik/ica objašnjava učenicima princip grupnog rada i analize izvora, odnosno usmenog svjedočanstva Sonje Budak kojeg će koristiti.

Zatim će učenike podijeliti u grupe i dodijeliti im materijale za rad, odnosno radne listiće s pitanjima za analizu video svjedočanstva.

1. grupa – opisuje tko je Sonja Budak i analizira kategoriju žrtava u Holokaustu

Potrebni dijelovi intervjua:

- predstavljanje Sonje Budak (01:00:33:00-01:00:58:33)
- nestajanje Sonjinih kolegica iz razreda (01:03:26:23-01:04:11:06)
- razlog bijega Sonjine bake (01:07:35:07-01:07:43:13)
- ubojstvo obiteljskog prijatelja (01:08:40-01:09:13)
- zapljena židovske imovine (01:29:33:07-01:30:56:23)
- "Što su drugi prošli, to je još malo" (01:20:10:22-01:20:17:15)

Radni listić s pitanjima:

- Kada i gdje je rođena Sonja Budak i gdje je živjela tijekom života?
- Kako je na Sonju i njezine kolegice iz razreda djelovala ustaška prisutnost u Zagrebu?
- Zašto je Sonjina baka morala pobjeći?
- Što se dogodilo Sonjinom obiteljskom prijatelju Žigi Hiršleru?

- Što se dogodilo sa židovskim stanovima i kućama za vrijeme Holokausta? Tko se useljava u njih?

2. grupa – analizira kategoriju spašavatelja članova obitelji Sonje Budak

- Talijanski fašistički major (01:04:14:06-01:05:12)
- Zaštita Talijana (01:05:42:05-01:06:21:23)
- Pokušaj odvođenja Sonjine majke i talijanski pomagač (01:18:13:07-01:19:54:01)
- Doktor Šojat – pomagač (01:27:16:06-01:28:31:04)

Radni listić s pitanjima:

- Na koji način je talijanski fašistički major pomogao Sonjinoj baki?
- Zbog čega Talijan Armilio Berni ulazi u kategoriju počinitelja, a zašto pomagača?
- Koja je moguća motivacija Armilia Bernija da pomogne Sonjinoj obitelji (tko je bio Sonjin djed)?
- Tko je spasio Sonjinog šogora?

3. grupa – analizira kategoriju počinitelja, suradnika i promatrača

- Početak rata – “Sve se znalo” (01:16:24:13-01:14:15:04)
- Prisutnost ustaškog režima u Zagrebu i Hrvatskoj (01:03:26:23-01:04:11:06)
- Ubojstvo obiteljskog prijatelja (01:08:39:16-01:09:13:14)
- Pokušaj odvođenja Sonjine majke – počinitelj Figurić (01:18:13:07-01:19:54:01)
- Državna zaplijena židovske imovine (01:29:33:07-01:30:56:23)

Radni listić s pitanjima:

- Na koji način su Židovi u Zagrebu shvatili da im je život u opasnosti?
- Na koje se sve načine odrazilo djelovanje ustaškog režima na Sonjin život?
- Što se dogodilo Sonjinom obiteljskom prijatelju Žigi Hiršleru?
- Tko je pokušao odvesti Sonjinu majku? Zašto mu to nije uspjelo? Doživljava li Sonja ustaše kukavicama?
- Tko je zaplijenio židovske stanove i kuće i tko se u njih useljava? Tko se uselio u vilu Sonjinog rođaka?

Učenici predstavljaju rad svoje skupine odgovarajući na postavljena pitanja.

3) REFLEKSIJA

IDENTIFIKACIJA ULOGA: Nastavnik/ica na ploču postavlja kartice s pojmovima:

ŽRTVA POČINITELJ PROMATRAČ SPASITELJ/POMAGAČ

Nastavnik/ica objašnjava učenicima zadatak u kojemu samostalno trebaju prepoznati tko je imao kakvu ulogu u Sonjinom životu na temelju njezina svjedočanstva. Učenici kroz vođenu raspravu koju moderira nastavnik/ica trebaju i argumentirati svoje odgovore konkretnim primjerima iz Sonjinog svjedočanstva te prepoznati koja kategorija pojedinca ili skupina nedostaje u Sonjinom svjedočanstvu.

PITANJA ZA UČENIKE:

- Tko je žrtva?
- Tko je/su počinitelj/počinitelji?
- Tko je spasitelj/pomagač?
- Koja kategorija pojedinca ili skupine je izostala u Sonjinom svjedočanstvu, odnosno njezinoj sudbini?

ZAVRŠNI DIO:

Vođena diskusija uz pitanja nastavnika:

- Koji vam je trenutak iz Sonjina svjedočanstva ostao najviše u sjećanju? Zašto baš taj trenutak?
- Zašto je važno da čujemo i čuvamo svjedočanstva poput Sonjina?
- Kako se sjećanje pretvara u odgovornost?

4) ZADAĆA (opcionalno)

DOMAĆA ZADAĆA (po izboru učenika - učenici biraju jedan od dva zadatka)

Cilj zadaće: potaknuti promišljanje o svjedočanstvu Sonje Budak i razumijevanje značenja njezinih iskustava u kontekstu Holokausta i današnjeg svijeta.

ZADATAK 1: "INTERVJU SA SONJOM BUDAK"

Zamisli da si novinar/novinarka koji razgovara sa Sonjom Budak o njezinu životu i iskustvu tijekom Holokausta. Tvoj je zadatak osmisлити uvod i 5–10 smislenih pitanja koja bi joj postavio/la.

Uvod (5–7 rečenica): U uvodu prikaži da razumiješ tko je Sonja Budak i zašto je njezino svjedočanstvo važno. Uvod može sadržavati: osnovne podatke (kada i gdje je rođena, što se dogodilo njezinoj obitelji, kako je preživjela rat), zašto si odlučio/la razgovarati baš s njom, što želiš da čitatelji nauče iz tog intervjua.

PITANJA (5-10 pitanja): Pitanja trebaju pokazivati empatiju, znatiželju i razumijevanje povijesnog konteksta.

Učenici se mogu nadovezati na konkretne dijelove svjedočanstva.

Primjeri smjernica: pitanja o osobnim osjećajima i sjećanjima, pitanja o odnosima s drugima, pitanja o vrijednostima i porukama, pitanja o sjećanju i budućnosti.

ZADATAK 2: KRATKI ESEJ – “ŠTO SU DRUGI PROŠLI, TO JE JOŠ MALO”

Zadatak: Napiši kratki esej (150–200 riječi) u kojem ćeš objasniti značenje Sonjine izjave: “Što su drugi prošli, to je još malo.”

Upute za pisanje:

Uvod (2–3 rečenice): objasni tko je Sonja Budak i kada je izrekla ovu rečenicu, najavi o čemu ćeš pisati (što misliš da ta rečenica znači).

Središnji dio (8–10 rečenica): pojasni što Sonja misli pod riječju „drugi“, objasni kako ova rečenica pokazuje njezinu svijest o patnji drugih Židova i žrtava Holokausta, razmisli što ova rečenica govori o njezinoj snazi, empatiji i osjećaju odgovornosti, možeš dodati i osobno promišljanje: Što tebi ta rečenica znači? Ima li poruku i za današnji svijet?

Zaključak (2–3 rečenice): sažmi što si naučio/la iz Sonjine izjave.

Bilješke za podršku različitostima (OPCIONALNO)

Kako će ovaj scenarij podržati učenike s različitim potrebama, pozadinama ili predznanjem??

A. Učenici s teškoćama u učenju

prilagođeni radni listići sa skraćenim, jasnim pitanjima i jednostavnijim jezikom (npr. ponuđeni odgovori, slaganje parova „osoba – uloga“, dopunjavanje kraćih rečenica);

vizualni poticaji – ilustracije, fotografije, sheme koje pomažu razumijevanju kategorija (žrtva, počinitelj, promatrač, pomagač);

rad u paru s vršnjakom i dodatno vrijeme za izvršavanje zadatka;

podrška asistenta u nastavi (pojašnjenje, čitanje teksta, vođenje bilješki);

različiti oblici izražavanja (usmeno, crtežom, pomoću rečenica s dopunama poput „Sonjina priča me podsjetila na...“).

B. Daroviti i napredniji učenici

istražuju drugo svjedočanstvo preživjelog iz Hrvatske (npr. iz zbirke USC Shoah Foundation) i uspoređuju s pričom Sonje Budak;

izrađuju kratku prezentaciju o važnosti svjedočanstava u očuvanju sjećanja;

analiziraju moralne dileme promatrača i pomagača te vode dio diskusije u refleksiji.

HOLOCAUST
CENTER
SABAC

C. Organizacijske prilagodbe

rad u heterogenim skupinama (kombinacija učenika različitih sposobnosti);

produženo vrijeme za gledanje videoisječka ili ispunjavanje radnog listića;

dostupnost digitalnih pomagala (titlovi, transkripti, audio verzije svjedočanstva);

korištenje digitalne ploče ili alata (Jamboard, Padlet) kako bi svi učenici mogli sudjelovati, bez obzira na poteškoće u pisanju ili govoru.

